

Koroška Kronika

Leto II.

IZDAJA : BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Številka 21

Celovec, 17. maja 1946.

Jasne besede je treba

Vprašanje nekega čitatelja, katerega pri- našamo na drugem mestu, nam daje prj- liko, da še enkrat povemo nekaj o našem stališču glede vprašanja koroških Sloven- cev, in da odstranimo nekoliko nesporazu- mov. Sprašuje nas, kako je mogoče, da je natisnjen na prvi strani našega lista zem- ljevid Avstrije? Čeprav je postavil vpraša- nje nek gospod, ki želi ostati neimenovan, lahko zagotovimo, da je namen vprašanja iskren in ne izvira od enega onih, ki so prišli do prepričanja, da deluje naš list proti interesom avstrijske države. Ne! Do- tični stavlja vprašanje, na katerega bomo sedaj poizkusili odgovoriti, iz želje po po- jasnilu in ne iz ironije.

Vsakdo bo pač priznal, da je bila prvotna izdaja našega lista v teku preteklega leta nekoliko prozaična in enolična. Za novo leto smo se potrudili, da to stanje spreme- nimo. Najpreje smo nameravali, da upodo- bimo Koroško. To zamisel smo vsled tega zavrgli, ker bi bil takšen zemljevid pre- lahko prisposoda za kratkoviden provin- cializem enega dela Avstrije. Hoteli smo pa našim čitateljem pokazati od sveta več. Najmanj torej Avstrijo — in sicer raje, Av- strijo kakor pa katerokoli drugo državo, kajti obračamo se na Avstrije. Upali smo, da bomo mogli iti v svojih poročilih preko meja te male zvezne dežele, da bi poročali svojim čitateljem tudi o zunanjem svetu.

Z našim zemljevidom smo hoteli pokazati tudi na zgodovino, ki nas uči, da ne pri- pada ta Avstrija, samo nemško govorečim prebivalcem, marveč tudi slovensko, hr- vaško in češko govorečemu prebivalstvu. Za njih vse je domovina, čeprav imajo raz- lični jeziki lastno besedo za ta, vsem ljudem skupen pojem.

Nihče ne bo tajil, da je človeštvo po tej strašni vojni izredno potrebno miru, in da bo šele z notranjim mirom zmožno po- praviti razdejanja vojne na vseh področjih. Seveda imamo pri nas kršilce miru, kakor tudi ljudi, katerim gre za osebne koristi. Med Slovence je pravzaprav le malo kr- šilcev miru. Odvisno je namreč od tega, koga hočemo kot kršilca označiti.

So ljudje, ki nikdar niso zadovoljni s tem, kar imajo. Nočejo priznati tega, kar so do- bili. Vedno trdijo, da ni dovolj. Preproste ljudi hočejo privedi do mnenja, da ne bo nikdar dobro. To so kršilci miru.

Vendar pa so tudi nemško govoreči Ko- rošci, ki odklanjajo upravičene zahteve s strani Slovencev z utemeljitvijo, da to ali ono sploh ni potrebno. Slovenec, pri ka- terem so v prvi vrsti nacisti poizkusili za- tretiti njegov narodnostni duh, bi se na pri- mer v poslovnem življenju rad posluževal materinščine. Tudi bolj ceni slovenski po- zdrav na ulici, predvsem če ve, da njegov znanec ta jezik razume.

Saj to vse sploh ni potrebno, če ne smrdi naravnost po veleizdaji — se potem odgovarja. Da, tudi nacistična Nemčija ni smatrala za potrebno, da obdrži evropski narod svojo neodvisnost in gojijo svoje navade, običaje in jezike. Bilo je seveda mnogo bolj enostavno, če so vsi go- vorili nemško, ali pa molčali. To, gospodje, je druga vrsta miru in pri tem nočemo označiti Slovencev kot kršilce. Ta vrsta miru je pokopališki mir, v katerem so na- cisti s svojo visoko cenjeno kulturo spre- menili polovico Evrope v pokopališče.

Smatramo za svojo dolžnost, podpirati Slovence v njihovih iskrenih in nedolžnih težnjah. Nočemo slišati ugovora, da imajo Slovenci že vse pravice, ki jim pripadajo, in nihče ne more točno navesti, kaj jim pravzaprav še manjka. Zapostavljenja pod katerimi trpe Slovenci so ravno ona, ki se jih ne more odpraviti z zakonodajo, temveč so bolj psihološkega značaja. Ne more se

Konferenca v Parizu

Pri svojih razgovorih v Parizu so zunanji ministri štirih velesil proučili, vprašanje po- stopka pri splošni mirovni konferenci, vendar niso ničesar dokončno sklenili. Na splošno so razpravljali tudi o mirovni pogodbah z balkanskimi državami in Finsko.

Zunanji ministri so sprejeli predlog Mo- lotova, da prepuste vprašanje italjanskih reparacij svojim namestnikom.

Molotov je bil pripravljen popustiti so- vjetske zahteve po zaupni upravi nad Tri- politanijo in je podprl predlog Francije za italjansko upravo pod zaščito Združenih na- rodov. Bevin je na to pristal, toda le pod pogojem, da izročijo Veliki Britaniji upravo nad Cirenaiko.

Britanska vlada, je izjavil Bevin, mora za- ščititi svoje interese na vzhodu. Ona se ne more izpostaviti istim nevarnostim, ki so ji grozile med komaj končano vojno. Bevin je tudi vstrajal na sklepu, da bo držal obljub- bo ki jo je dala Velika Britanija plemenu Senusi med vojno ki mu obljublja dokončno osvoboditev izpod italjanske oblasti. O teh vprašanjih bodo nadalje razpravljali namest- niki zunanjih ministrov.

Pri nadaljnjih razpravah o tržaškem vpra- šanju sta se Velika Britanija in Združene države sporazumele s francoskim predlo- gom o razmejitvi med Jugoslavijo in Itali-

jo dočim je Sovjetska zveza odločno nasto- pila v korist Jugoslavije. Po francoskem predlogu naj bi pripadel Trst Italiji, ozem- lje vzhodno od njega pa Jugoslaviji. Molot- ov je naglasil, da je treba upoštevati do- prinos Jugoslavije v vojni in ji pustiti Trst. Vprašanje ni bilo rešeno in ga bodo verjetno reševali še le po razgovorih o mi- rovnih pogodbah z drugimi balkanskimi dr- žavami.

Kakor je objavil beograjski radio, je mar- šal Tito v Zagrebu izjavil, da bo Jugosla- vija vstrajala pri svojih zahtevah po Trstu in njegovem zaledju. Ob otvoritvi jugoslo- vanskega mladinskega kongresa je maršal Tito izjavil: „Izročili smo konferenci zuna- njih ministrov svoje zahteve po priključitvi Trsta in Julijske Benečije k Jugoslaviji iz etnoloških, gospodarskih in narodnih vzrok- kov. Velesile so odločile da se morejo upo- števati samo etnološki razlogi. V primeru Julijske Benečije pa ne verjamem, da gre za etnološke razloge, temveč za strateške, ki so nam v škodo. Ne moremo sprejeti pred- logov, ki so nam jih stavili gotovi krogi. Ne moremo popustiti v naših zahtevah, ker imamo v vsakem pogledu prav. Po vseh svo- jih žrtvah zahteva Jugoslavija od zapadnih velesil samo to, kar ji pripada, namreč: Istro, Trst in slovensko obalo.“

„Zveza avstrijskih Slovencev“ zagotavlja zvestobo koroških Slovencev Avstriji

Pred par dnevi se je pri deželnem glavarju Piesch-u zglasila deputacija „Zveze avstrijskih Slovencev“ in mu izročila v imenu „Zveze“ poslanico predsedniku Zvezne republike in predsedniku Zvezne vlade. Deputacijo so sestavljali: voditelj „Zveze“, upravnik in dva organizacijska voditelja.

V sledečemo objavljeni brzojavki je po- sredoval tiskovni urad deželne vlade:

„Gospodu Zveznemu predsedniku
dr. Karl Renner - ju,

Dunaj, I., Urad Zveznega kanclerja,
Ballhausplatz.

Ob prvi obletnici osvoboditve naše domovine pošiljajo koroški Slovenci,

zbrani v glavnem mestu dežele, Vam, velenjenji gospod Zvezni predsednik, zagotovilo neomajne zvestobe Avstriji in enotnosti Koroške.“

„Gospodu Zveznemu kanclerju
ing. Leopoldu Figlu,

Dunaj, I., Urad Zveznega kanclerja,
Ballhausplatz.

Ob prvi obletnici osvoboditve naše domovine pošiljajo koroški Slovenci, zbrani v glavnem mestu dežele, za- gotovilo neomajne zvestobe Avstriji in enotnosti Koroške.“

Predsednik dr. Karl Renner je poslal ob tej priliki koroškemu deželnemu glavarju

n. pr. doseči potom zakona, da bi katerikoli državni uradnik dal Slovcu prijazen od- govor, če je vprašanje stavljeno v sloven- skem jeziku. Mnogo od teh uradnikov naj- brže pozablja, da so bili njegovi očetje in pradedje sami pred nekoliko leti v južni Koroški ravno pripadniki narodne manjšine.

Eno najvažnejših vprašanj je danes pač vprašanje, kako naj prevzgojimo ljudi, da se naučijo spoštovati drug drugega in last- nosti svojih soljudi. Žalibog so mnogi še navdušeni od nemške kulture, ki je baje prevladujoča, tako da smatrajo za zelo raz- diralno in protidrjavno, če nekdo noče pri- znati te nadmoči. Vendar ne obstoja merilo, po katerem bi mogli meriti relativno višino neke kulture in katero bi človeštvo splošno odobravalo. Velika zmeta je, če hočemo meriti različne kulture po njihovi relativni vrednosti med seboj. Mnogo bolje je, da priznamo nezmožnost in jalovost poizkusa in mesto tega uživamo čudovito mnogo- ličnost kultur različnih narodov. Ali kako naj vtisnemo to idejo ljudem, ki mislijo, da to sploh ni potrebno, oziroma krađe preje čas, učiti se slovenščino, pozdravljati slo- vensko, slovensko moliti in slovensko pri- digovati?

Ravno v trenutku, v katerem smo končali

ta članek, smo zvedeli o nekem tipičnem slučaju Slovenca, proti kateremu uprizarjajo najbrž nekakšno kampanjo. Mislimo nad- učitelja Jenka iz Kotmare vasi. Jenko je splošno priznan kot eden najzmožnejših učiteljev na novih dvojezičnih solah in pod- učuje izvanredno dobro v obeh jezikih.

Kraj, kjer deluje ta učitelj, je Kotmara vas. Na žalost ne uživa Kotmara vas danes nobenega dobrega imena, kar se tiče po- stopanja s Slovenci, kajti pred nekaj tedni so tam kamenjali avto Britanske obvešče- valne službe, ko je peljal slovenski pevski zbor iz Bilčovsa v celovško radijsko od- dajno postajo. Iz okolnosti je bilo razvidno, da kamenje ni bilo namenjeno angleškemu vozaču, marveč Slovcem. Kotmara vas je mešan kraj. Danes imajo Nemci večino, ali še vedno je tam veliko število Slovencev. Nemci so šele 20 let v večini. Leta 1890. je bilo samo 113 Nemcev proti 1169 Slovcem.

Upajmo, da se prebivalstvo Kotmare vasi ne bo spustilo v zbiranje podpisov, ki je namenjeno odstavitvi tega odličnega učite- lja. Bilo bi bolje, če bi prebivalstvo preje preiskalo, kdo je oni, ki zbira te podpise in ne samo preteklost učitelja, marveč tudi preteklost onih, ki stremijo po njegovi od- stranitvi.

Mr. Gerald Sharp.

Pieschu kot odgovor sledečo brzojavko: „Ob obletnici osvoboditve Avstrije so mi izra- zili v Celovcu zbrani koroški Slovenci svo- jo zvestobo k Avstriji in enotnosti Koroške. Prosim Vas, da izrečete slovensko govore- čemu narodu Koroške za to mojo zahvalo in mu zagotovite, da bo istotako kakor jaz, vsa Avstrija vedno mislila na interese tega tako dragocenega in nam tako ljubelega dela prebivastva.“

Tudi zvezni kancler inž. Figl je odgovoril na to manifestacijo zvestobe s sledečo br- zojavko: „Zahvaljujem se za manifestacije zvestobe iz Celovca ob proslavi osvoboditve Avstrije in Vam zagotavljam, da se bo zve- zna vlada držala glede koroškega vprašanja svoje vladne izjave.“

Ing. Figl ob 8. maju

9. t. m. je imel zvezni kancler ing. Figl pred narodnim in zveznim svetom govor, v katerem je med drugim rekel:

„Upravičeno slavimo obletnico kapitulacije hitlerfašizma, kapitulacijo imperijaliz- ma, terorizma, barbarstva in avarstva. Da- nes slavimo zmago mučeništva nad krv- ništvom, duha nad silo, volje do mira nad terorjem, svobode nad suženjstvom, demo- kracije nad diktaturo.“

Samo po sebi se razume, da se na ta dan v prvi vrsti spominjamo onih sil, ki so nam omogočile, da doživimo ta dan. Na današ- nji dan bi bilo napačno, da naštejemo ime- na generalov in politikov, na današnji dan, mislim, smemo dejansko imenovati samo pet imen, ki bodo všla v zgodovino kot ju- naki svobode Evrope in vsega sveta v letu 1945. To so: Roosevelt in njegov naslednik Truman, Churchill in njegov naslednik Att- lee in generalisim Stalin. V imenu Avstrije se zahvaljujem tem možem, kakor tudi zma- govitim maršalom, generalom, častnikom in njihovim junaškim vojakom.

Kljub temu pa bi hotel ravno danes po zahvali postaviti vprašanje: kdo je koga in kdo je kaj osvobodil? Res je, da so štiri velesile Avstrijo vojaško osvobodile. Ali kdo nas je osvobodil duhovno? To so bili naši borci, naši lastni Avstrijci, ki so se že od leta 1933. borili in trpeli za Avstrijo, pa bilo v katerem taboru.

Hočemo biti tečaj miru v Evropi. Leta 1938. je bila Avstrija prva zemlja, katero je tiranija hitlerfašizma pregazila. Avstrija se je do zadnje ure borila, čeprav je bila borba brezizgledna. Ne nameravam se pre- nagliti pred zgodovinsko razsodbo, ali eno je gotovo: gotov del krivice moramo pri- pisati Evropi, da je bila borba Avstrije za- man. Vedeli smo, da se ne borimo samo za našo domovino, vedeli smo, da bo z malo trdnjavo Avstrijo padla Evropa. 13. marec Avstrijci so ljudje s svetovnim čutom. 1938 je bil začetek propada Evrope!

Hočemo tvoriti mirovni tečaj Evrope.“

Potem ko je podal kratek pregled o iz- vršenih delih po osvoboditvi, je kancler nakazal za bodočnost tri točke:

Mi Avstrijci pričakujemo od inozemstva priznanje naše zvestobe in naših del. Pri- znanje solidarne pomoči tudi za nas v naši današnji vsakdanji skrbi za našo prehrano potom UNRRA-e. Popravo najtežje terito- rijalne krivice, ki so nam jo prizadeli z raz- kosanjem prastare tirolske zemlje in prizna- nje naše popolne državne suverenitete s sprejemom k Združenim narodom.

A naš delovni program se sestoji v eni sami besedi: Avstrija.

Avstrijsko prebivalstvo pa naprošam: Bodimo Avstrijci vredni te osvoboditve s tem, da postanemo sami svobodni, notranje svobodni vseh malih predsodkov, ki še tu in tam ločijo človeka od človeka. Obljubi- mo, da si bomo ostali ne glede na stranko v enem edini, da bomo vsi in v vseh časih poštvovalni in delavni Avstrijci.

OD RODU DO RODU

Uvod

Vsako živo bitje stremi za tem, da se ohrani pri življenju; zato tekmuje z drugimi živimi bitji. Toda življenjska meja poedince ni pomaknjena v neskončnost; poedinci tekmovalci prej ali slej izginejo s pozornice sveta, ki je tekmovališče. Da pa v skupnosti ne nastanejo vrzeli in da končno tudi skupnost ne izgine, je položil Stvarnik v poedince stremljenje, ki ima za cilj zapustiti naslednike, ki naj stopijo na njegovo mesto, ko pride čas, da se on umakne. V živih bitjih je stremljenje roditi potomce. Poedinec namreč s tem, da je ohranil sebi življenje, še ni rešil svoje naloge; šele z razplodom zagotovi obstoj vrste in rodu. Razplod torej ne služi poedincu, temveč skupnosti, ne toliko sedanjosti, kot prihodnosti. Je torej udejstvovanje preko sedaj živečega poedince v prihodnost in večja prednika s potomci.

Splošno znano pa je in že zdavnaj so ljudje ugotovili, da vlada v naravi, tudi med potomci iste vrste, iste družine neka različnost in sicer kljub sorodnosti. Toda kljub tej raznolikosti je med njimi vendar neka podobnost. Človek je skušal prodreti v vzroke tega pojava, toda dolga stoletja zaman.

Pa še drugo vprašanje ga je zanimalo; odgovora nanj sicer ni mogel dati, vendar je dejansko izvedel velikansko delo, čigar blagoslov uživamo še danes. In katero je to vprašanje?

Kdo ne zna ceniti pomena naših kulturnih rastlin? Kdo ne občuduje velikanskega dela prednikov, ki so z vztrajnostjo oblikovali dandanes živeče pasme domačih živali vseh vrst, goveda, ovac, kuncev, konj, psov, mačk, kokoši itd.? Vse te so izšle iz nekkih divje živčih praoblik, vse to je „ustvaril“ človek z doslednim in vztrajnim gojenjem. In na kaj se je opiral, katerih sil v naravi se je pri tem delu posluževal?

Še več! Tudi pri človeku opazujemo v delovanju, to je v prehajanju telesnih znakov in lastnosti, in vsaj v neki meri, tudi duševnih, od prednikov na potomce. Tudi v človeku delujejo iste sile, kot v rastlinah in živalih, te iste vplivajo na podobnost in raznolikost. Tudi pri človeku moramo računati z nekimi notranjimi silami, če hočemo razumeti marsikaj na videz nam nerazumljivega tako v telesnem, kot v duševnem življenju poedince in plemena, h kateremu pripada. Zlasti je ta „nekaj“ važen vzgojni činitelj, s katerim mora vzgojitelj, pa naj bo oče, mati, duhovnik, učitelj ali kateri koli drugi vzgojnik, računati. Je ta „nekaj“ ena tistih tajen, ki jih dodobra pozna in v vsem obsegu dojame le Tisti, o katerem govori sv. pismo, da „preiskuje obisti človeka in srce.“

Ker je vprašanje važno tako za vzgojitelja kot za kmetovalca, se hočemo nekoliko delj pomuditi pri njem. Skušali bomo odgniti zaster, ki zakriva sile, ki delujejo pri dedovanju, kolikor nam namreč narava to dovoli.

O razplodu živih bitij

Vsako živo bitje ima v svoji naravi nagon, in sposobnost zarajati potomce. Ta nagon in to sposobnost je položil vanj Stvarnik. Namen razploda pa ni le zarod ohraniti, temveč ga tudi pomnožiti.

Načina razploda sta dva; eden je **nespolni**, **orastni**, s tujko povedano **vegetativni**, kar pomeni isto, drugi pa **spolni** ali **generativni**. Ta dva načina najdemo pri različnih skupinah živih bitij pa naj bodo rastline ali živali in sicer ločeno ali pa skupaj, hkrati.

Najenostavnejši in najpreprostejši način razploda in hkrati razmnoževanja opazujemo pri enostaničnih bitjih (rastlinah in živalih), ki se enostavno preščiipajo ali razpolovijo. Iz ene materinske stanice nastane dve stanici hčeri, včasih pa tudi več. Tako deljenje poteka zelo naglo, zato se ta bitja silno naglo množe. Pri glivah cepljivkah n. pr. dobija v ugodnih okoliščinah v 15—20 minutah iz ene dve, in v enem dnevu več tisoč.

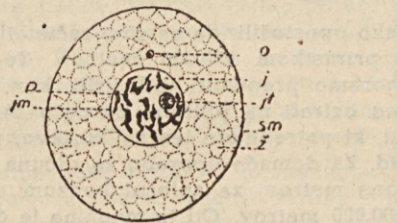
Vendar pri vseh enostaničnih bitjih razplod ne poteka tako naglo, kot smo povedali o razplodu po preščiipu; pri večini njih in pri vseh višjih bitjih se stanice dele po razletu, ki je silno zanimiv pojav in si ga bomo radi tega, pa tudi radi njega važnosti za razumevanje dedovanja, pogledali natančneje. Preje pa se pogovorimo o stanici.

Stanica

Vsako živo bitje je najmanj iz ene stanice, ki je kepica sluzi podobne snovi, različne oblike in velikosti. Snov iz katere je stanično telo je združena živ ali protoplazma (včasih smo temu dejali pratorivo ali prasnov). Zgrajena je iz različnih beljakovinskih spojin.

Če si ogledamo tako kepico zdrizaste snovi pod drobnogledom, opazimo v njej mrežasto, mehurčasto, penasto ali satjasto, pa tudi zrnasto ogredje (slika 1).

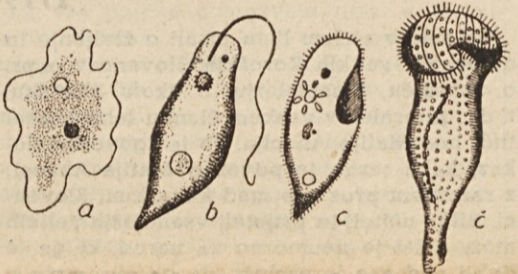
Najvažnejša sestavina vsake stanice je **jedro**, ki je okroglo, jajčasto, pa tudi nepravilno oblikovano. Obdaja ga tenka mrežnica, v njem pa je ogredje mrežasto prepletjenih vlaken, v katero so vložena zrna ali paličice, ki vsrkavajo barvila, s katerimi učenjaki barvajo drobna telesa, vase poželjivo. Te paličice ali zrna, pravimo jim

Sl. 1. Stanica v obrisu.
o = osrednje telesce; j = jedro; sm = stanična mrežnica; jt = jedrno telesce; ž = živ (ogredje); p = pentlje (hromatija); jm = jedrna mrežnica.

pentlje ali **hromozomi**, so za dedovanje izredno važni in si jih moramo dobro zapomniti. V vsaki živalski stanici najdemo poleg jedra drobno telesce, **osrednje telesce** ali **centrosoma**, ki je važno pri delitvi. Pri rastlinskih stanicah tega telesca ni.

Tako oblika, kot velikost stanic sta močno različni; vsako rastlinsko stanico obdaja trša mrežnica iz celuloze, živalska pa je gola, le živ je na površini ali obodu nekoliko gostejša. Seveda so tudi pri živalskih stanicah izjeme; najdemo namreč tudi take, ki imajo tršo prevleko. Oblika stanic menja po okoliščinah in opravilih, kar velja zlasti za stanice, ki so povezane v staničja in organe. Stanice enostaničnih bitij navadno nimajo stalno določene oblike, temveč so različne, kakor so različne vrste teh bitij (slika 2).

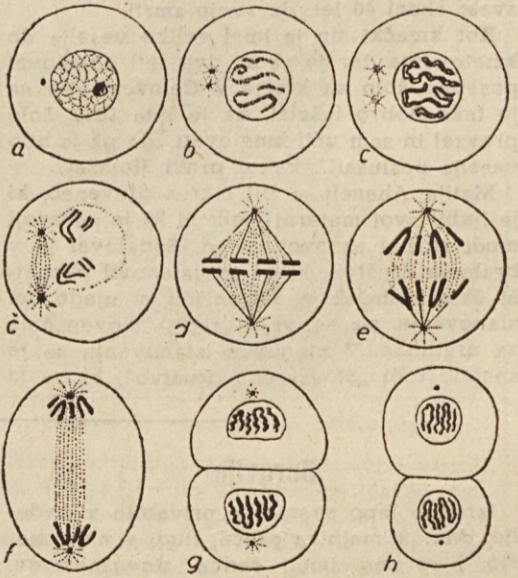

Sl. 2. Razne oblike enostaničnih bitij.
a = menjačica (ameba); b = englena; c = paramecij; d = stentor (trobentica).

Končno pa je tudi velikost stanic zelo različna; navadno so stanice zelo majhne, drobnogledno velike (če jih hočemo videti, jih moramo gledati skozi močno povečavo drobnogleda), čeprav najdemo tudi po več decimetrov dolge stanice v mišicah in živcih.

Stanica se deli

Toda o stanicah naj bo dovolj; oglejmo si nad vse važno opravilo stanic, to je delitev, ki je osnova razploda in dedovanja. Delitev poteka pri rastlinskih in živalskih stanicah v bistvu na isti način; majhne, ne bistvene razlike med obema, bomo omenili na koncu odstavka.

Sl. 3. Delitev živalske stanice.
a) mirujoče jedro; b) iz ogredja jedra nastanejo pentlje, osrednje telesce se razdeli; c) pentlje postajajo vedno bolj gladke in čebelejšje; začno se vzdolž razpokoljati, osrednji telesci se razmikata; d) pentlje se razpolove in usmerjajo k tečajema (osrednji telesci postaneta tečajni telesci); jedrna mrežnica izginja; e) tečajni telesci pošiljata živaste niti k poedinim pentljam, ki so se razporedile v ravnjku; f) pentlje se podkvasno upognejo, vrh je obrnjen k tečajnima telescem; g) pentlje se razmikajo k tečajnima telescem, kot bi jih vleklo živaste niti; h) okrog pentelj se nepravilno mrežnica, ustvarjajo se novi jedri; od zunaj na znotraj nastaja nova mrežnica, ki razdeli materinsko stanico v dve stanici hčeri (h).

Na sliki 3 vidimo pri a mirujoče jedro in ob njem majhno telesce, ki smo ga zoraj imenovali osrednje telesce. Stanica se začne deliti tako, da se v jedru pojavijo izpremembe in sicer najprej nastanejo (sl. 3b) iz njegovega ogredja tenke, zamotane niti, ki so v začetku po površini hrpane; to so zgoraj opisane **pentlje** ali **hromozomi**. Številno teh je za vsako rastlinsko in živalsko vrsto stalno a pri vsaki vrsti ra-

zlično. Zvonček jih ima n. pr. 12, grah 14, koruza 20, krompir 48, čebela 32, govedo 60, pes 78 in človek 48.

Pri 3c na isti sliki opravimo, da je površina pentelj gladka, pentlje same pa so se zdebile, ter se začno vzdolž deliti. Osrednje telesce se je razdelilo v dve, ki se razmakneta drugo od drugega; živ okoli njiju se žarkasto razporedi. Obe polovici osrednjega telesca potujeta proti tečajema, in se dospesvi tja, imenujeta tečajni telesci. Nekateri živasti žarki grede naravnost k pentljam, ki se razpolove; med tečajnima telescem se napravi vreteno živastih nit; medtem je jedrna mrežnica izginja (3č).

Ko sta tečajni telesci prišli do tečaja, se razporedi razpolovljene pentlje v sredini (v ravnjku) in sicer v krogu. Vlakna pa vlečejo pentlje, ki se podkvasno upognejo (vrh podkve je obrnjen k tečaju, odprtina pa k ravnjku) dokler se ne zbero ob tečajih (3f) (nakar se napravi krog njih nova jedrna mrežnica) in se od zunaj na znotraj vrhovi stenična mrežnica. Nova stena gre od zunaj navznoter in razpolovi stanico mater v dve stanici hčeri (3h).

Tako poteka torej delitev stanic pri živalih; delitev rastlinskih stanic je bistveno enaka, le da stanica nima osrednjega telesca, ampak se živ žarkasto razporedi od tečajev; nova stena pa začne nastajati v sredini stanice in se širi proti robu.

Pomen delitve stanic

Že zgoraj smo omenili, da je delitev stanice za vsako živo bitje izredne važnosti, omogoča postanek novih bitij, rastlin ali živali in je osnova spolnega in rastnega razploda.

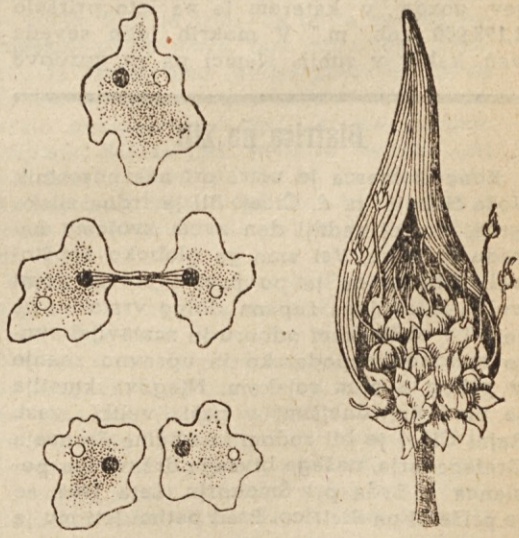
Na osnovi delitve stanic se razvije iz opljenega jajčeca drevo, žival, človek; na osnovi delitve stanic telo raste in nadomešča odmrle stanice, pa naj gre za nadomeščanje kože, krvnih stanic ali katerega koli dela telesa.

Za rast in nadomeščanje odmrlih stanic ni treba drugega kot hrane, ki nudi stanici ne le za novo tvorbo potrebno snov, temveč tudi zanjo potrebno silo ali energijo in ugodne okoliščine. Drugačeč pa je pri razplodu; resnično, za rastni ali vegetativni razplod, ki je ena oblika nespolnega razploda, kakor tudi za ves nespolni razplod zadostuje hrana in ugodne zunanje okoliščine. Ko stanica doraste, se v ugodnih razmerah deli. Za spolni razplod, kakor ga poznamo pri ogromni večini rastlin in živali, pa tudi pri človeku pa je treba, da se, če naj nastane iz ene stanice, ki ji pravimo jajčece, novo bitje, združi z drugo, ki ji pravimo semenica (semenjak).

Da bomo bolje razumeli bistvo spolnega razploda, si oglejmo najprvo nespolni, nato pa še spolni razplod.

Nespolni razplod

Mnogi enostaničarji se plode nespolno, in se enostavno razdelijo v dve stanici. Tako deljenje imenujemo deljenje po **preščiipu** (sl. 4). Pri višjih rastlinah poznamo tudi nespolni razplod ki ga imenujemo rastni ali vegetativne. Iz nekega dela rastline n. pr. iz lista, stebala ali korenine, se razvijejo ostali deli. Tako se pojavijo na koreninah posekanih dreves brsti, mladike, ki se polagoma osamosvojijo. Staničje, iz katerega bi se morala pravzaprav razviti korenina, se **preusmeri**, **regulira** v mladiko. Temu pojavu pravimo **preusmeritev** ali **regulacija** staničja.

Sl. 4. Stanica (menjačica) se deli po preščiipu. Sl. 5. Česnovi čebulčki v cvetu.

Ni človeka, ki bi ne vedel, da ohranjajo vrtnarji vrtno tulipane le s čebulami in ne s semeni. Prav tako ve vsakdo, da ne seje mo semena česna, čebule in krompirja, temveč, posadimo njihova podzemna stebala, korenike, gomolje in čebule. V teh delih namreč nakopičijo našete rastline veliko množino hrane, ki so jo nabrale prejšnje leto s pomočjo in sodelovanjem zelenih listov.

(Dalje prihodnjik.)

Št. Vid v Podjuni

Kdo se nas sploh spomni, pač misli, da spimo; temu pa ni tako. Našo prosvetno društvo je vprizorilo razen manjših prireditelj že preje štiri igre in peto v nedeljo, dne 28. aprila t. l. in sicer „Divjega lovca“. Z ozirom na težkoče te velike igre in na mlade, večinomam provoklasne igralce, z zadostno njem ugotovljamo, da so vsi igralci in sodelavci, kakor tudi pevski ter godbeni zbori res vredni te velikanske in sijajne udeležbe. Poleg starega moškega pevskega zbora sta nastopila prvič deklški podvojeni tercet in fantovski zbor pod vodstvom mladega Lekša, g. Janeza Kežarja, kar pravi posebno pozdravljamo in želimo mlademu pevovodji mnogo nadaljnega uspeha. Vso prireditev je njeval godbeni zbor, ki je nas med drugim presenetil z godalnimi novostmi. Priserčna zahvala gre vsem igralcem, pevcem, godcem in sodnikom ter želimo čimpreje zopet kaj novega! Nikakor ne smemo pozabiti na našega prijatelja Lekša, igrovodjo Janeza Kežarja (očeta), ki se neumorno trudi in žrtvuje, zato njemu velika zahvala!

Naše gospodarstvo

Pridelovanje krmilne pese

Pesa najbolje uspeva na humoznih, peščeno-illovnatih tleh, ki dobro zadržujejo vodo in so bogata na hranilnih snoveh. Lega proti jugu je veliko bolj ugodna kot proti severu, kar je odločilno posebno v višjih krajih. V deževnih letih, ko je malo sonca, pridelamo veliko pese toda malo suhe snovi, ker je pesa zelo vodena. Za tvorbo suhe snovi je odločilno sonce v avgustu in septembru. Na kisli zemlji pesa slabo uspeva in na presuhi zemlji je pridelek tudi nezanesljiv.

Zaradi dolge rastne dobe in velike listne površine izkorišča pesa zelo dobro hlevski gnoj in ostanke strnišča v zemlji. Najbolje uspeva po detelji ali lucerni, največkrat pa pride za žitaricami. Ob ugodnih vremenskih razmerah lahko sadimo pesu tudi kot drugi sadež po ozimnem ječmenu. Sadike dobimo, če prereditimo pesu tam, kjer jo gojimo kot glavno kulturo. Ker zapuščata pesa jeseni njivo zelo pozno, ji v plodoredu sledijo navadno jara žita. Pesa po pesi ne uspeva sicer dobro, vendar je ta plodored izjemen in ga najdemo samo v hribovskih predelih in na majhnih kmetijah. Po večkratnem ponavljanju na isti njivi kmalu opazimo nazadovanje pridelkov.

Pesa zahteva zimsko brazdo in zanjo vzamemo najbolj globoko brazdo v plodoredu. Toda če naenkrat orjemo bolj globoko kot smo bili vajeni, spravimo preveč mrtve zemlje na površje, kar znatno poslabša pogoje za rast. Če hočemo začeti na njivi orati bolj globoko, moramo to izvajati počasi, vsako leto le malo globlje. Najboljšo gornjo plast zemlje ne smemo pregloboko porotati.

Spomladi bomo grobe brazde poravnali, njivo na površini prerahljali, potočki kepe ter zatri prvi plevel. Sejemo ali s sejalnim strojem ali z roko v gnezda. Poslužujemo se lahko tudi stroja za pridelovanje krompirja. Setvi dajemo zaradi večjega pridelka prednost pred saditvijo oziroma presaja-njem. Razdalja med vrstami naj znaša 40

do 50 cm, med posameznimi rastlinami v vrsti pa 20 do 30 cm. Normalno je potrebno 25 kg semena za en hektar. Globina setve se ravna po zemlji, v katero sejemo; čim lažje je, tem bolj plitko sejemo. Danes sejemo pesu približno 3 do 4 cm globoko, tako da moremo njivo še pred vzkalitvijo pese brnati. Zgodnja setev nam zagotovi največji pridelek. V vrstnem redu sledi setev pese spomladi navadno jarim žitom, ko je zemlja že nekoliko segreta; pesa potrebuje namreč za kalitev že precej toplo zemljo. V hladni zemlji je bolje malo počakati s setvijo, da se zemlja dovolj ogreje. Vedno pa pride pesa na vrsto pred krompirjem. Vzkalitev in razvoj mladih rastlin mora biti zagotovljen predno nastopi spomladanska suša.

Zemlja mora biti spodaj uležana, na površini pa rahla. Pesa bomo gnojili z domačimi in umetnimi gnojili. Hlevski gnoj in gnojnica kot osnovni gnojila dovajata zemlji poleg rudninskih snovi tudi prstenino (humus), ki zboljšuje tudi strukturo in vodno stanje zemlje. Če le mogoče, bomo hlevski gnoj podorali že jeseni. Gnojnica je za krmilno pesu odlično gnojilo, ker vsebuje veliko dušika in kalija v rastlinam lahko dostopni obliki. Na njivo jo razvažamo neposredno pred setvijo ter jo zabranamo.

Domača gnojila morajo najti dopolnilo v umetnih gnojilih. Bolj kot kje druge moremo pri pesi povišati pridelke z dodatkom dušičnih umetnih gnojil. Tudi procent beljakovin se poveča. Z dodatkom 160 kg dušičnih gnojil na 1 ha se poveča odstotek beljakovin od 6,7% na 9,2% suhe snovi v pesi ter od 18,5% na 19,8% v listju. Solitri so se najboljše obnesli; z njimi lahko gnojimo na zeleno, ko pesa že raste. Zveplenokisli amonijak in apneni dušik moramo vedno dodajati pred setvijo. Za 1 ha je potrebno 60 do 80 kg čistega dušika. — Povečan dodatek dušika poveča tudi potrebo po fosforni kislini in kaliju. Dober pridelek odnese z enega hektara 60 do 80 kg fosforne kisline, ki se nahaja večinoma v pesi in le prav malo

v listih. Superfosfatu dajemo prednost pred Tomaževo žindro, ker je zaradi lahke raztopljivosti mladim rastlinam takoj na razpolago. Za 1 ha je potrebno 80 do 100 kg čiste fosforne kisline. Izredno veliko porabi pesa kalija. Čim lažja je zemlja tem bolj ji manjka kalija. Kalijeva gnojila potresamo najmanj 3 do 4 tedne pred setvijo. Na 1 ha potrebuje pesa 120 do 160 kg čistega kalija, to se pravi 300 do 400 kg 40% kalijeve soli.

Nega krmilne pese obstoja v okopavanju. S tem skrbimo za rahlost zemlje, vzdržujemo povoljno vodno stanje in uničujemo plevel. Prvi plevel bomo zatri še predno pesa ozeleni, po možnosti z mrežasto brano, ki jo obrnemo narobe. Ko prodro prvi klični listi pese na površino, ne smemo več brnati, da jih ne poškodujemo. Ko pesa ozeleni, jo je treba čimprej okopati, da obrdimo zemljo, ki jo spomladansko sonce močno izsuši, v čim boljšem stanju. Samo v rahli zemlji se rastline hitro razvijejo in potem zemljo same čuvajo, ker jo dobro zasenčijo. Čim bolje morejo rastline izkoristiti sončne predpoletne dneve za hiter razvoj, tem večji bo pridelek. Z okopavanjem ponavljamo, dokler ni pesa toliko razvita, da bi ji mogli s tem škodovati. Medtem moramo rastline tudi redčiti, da se medsebojno ne ovirajo v razvoju. Pravočasno prereditje mnogo doprinese h končnemu uspehu. Jeseni pustimo pesu čim dalj časa na njivi, da dobro dozori; vsekakor jo pa pospravimo pred nastopom mraza.

V nekaterih krajih, posebno na malih in srednjih kmetijah, imajo navado, da pesi skozi vse poletje obtrgavajo liste. K temu jih sili deloma stiska za krmo, deloma pa mnenje, da je pridelek zaradi tega boljši. Če obtrgavamo spodnje liste, ki že itak postajajo rumeni, to nič ne škoduje, ker je delovanje takih listov prenehalo. Drugače so pa ravno zeleni listi tisti organi, ki s pomočjo sončne toplote pretvarjajo ogljikovo kislino, skupaj z rudninskimi snovmi v hranilno, oziroma krmilno snovi. Če nas že po-

manjkanje krme poleti sili k temu, potem vsaj prezgodaj ne smemo pričeti z obtrgavanjem in preveč listov obtrgati, sicer vpliva to izredno slabo na razvoj in količino suhe snovi v pesi.

Ovčje mleko in sir

Ovce redimo večinoma za proizvodnjo volne in mesa, le redkeje tudi za mleko oziroma sir. Mali hribovski kmet ima tukaj uvaževanja vredno možnost, da si z izdelovanjem visokomastnega sira znatno izboljša prehrano. — Molža ovac je predvsem vprašanje delovnih moči, ki pa ne predstavlja nobenih težav na onih malih kmečkih gospodarstvih, ki imajo dovolj lastnih delovnih sil na razpolago.

V prvi vrsti moramo seveda prepustiti ovčje mleko jagnjetom, vendar po šestih do osmih tednih jim mleko prav lahko nadomestimo z dodatkom nekaj žitnega zdroba. Največ mleka dobimo od onih ovac, ki so jih jagnjeta prvih šest tednov sesala. Odstaviti jih moramo polgama ob istočasnem nadomestilu mleka s krepko krmo, sicer preveč zaostanejo v svojem razvoju. Ovce molzemo navadno odzgoraj s stiskanjem vimena ali pa odzadaj med zadnjima nogama. Mlečna doba ovac traja od maja do septembra. Pri dvakratni molži dnevno, zjutraj in zvečer, nam dajejo v tej dobi do 120 litrov mleka. Po tridesetdnevem odmoru lahko ovce znova prepustimo k ovnu. Na žalost se vse premalo cenimo visoko hranilno vrednost ovčjega mleka, ki bi bilo brez dvoma lahko velikega pomena zlasti za male kmečke obrate.

Izdelava ovčjega sira je povsem preprosta. Z ovčjim mlekom napolnimo majhne pločevinaste posode, ki držijo kakih 650 kubičnih centimetrov, to je malo manj kot tri četrta litra. Pri tem zmešamo še toplo jutranje mleko z ohlajenim mlekom prejšnjega večera. Dodamo za nožovo konico sirišča v prahu in postavimo mleko v bližino štedilnika. Že po nekaj urah se sesiri in zgosti. Drugi dan napolnimo s tem sesirjenim mlekom majhne drobno naluknjane posode poljubne oblike, da sirotka odteče. Po večkratnem obračanju je sir v 48 urah gotov in kot mehki sir brez nadaljnega dozorevanja dober za takojšnjo uporabo; je prijetnega in milega okusa. Pri uporabi posode, ki je kakih 8 cm visoka in kakih 5 cm široka, dobimo sire, ki tehtajo približno 250 g. Del sira porabimo navadno sproti kot sveži mehki sir, drugi del pa konzerviramo z nadaljnjim sušenjem. V kmečkem gospodinjstvu se ta posušeni sir uporablja kot sir za ribanje pri juhah ali drugih jedilih.

Ženski kotiček

Kjer baba gospodari, tam volk mesari...

„Pri Cotarjevih pa ona hlače nosi“, sem slišala čestokrat praviti, ko še niti razumela nisem, kaj se to pravi „hlače nositi“. Pozneje sem se pričela zanimati in prišla do spoznanja, da je bil gospodar sam kriv, če mu je žena „pokazala roge“.

Moški se kaj radi pritožujejo nad „ženskim tiranstvom“, ki jim baje ne dopušča niti svobodno dihati, kam šele iti, kamor bi hoteli ali celo „obračati oči čez plot.“ Takšni „trpini“ slikajo svoje žene kot rogate živali, ki iščejo vsake prilike, da svojo slabšo polovico pobodejo.

Lična pomlada obleka

Nekoč je Čotarjev gospodar prišel, po mnenju svoje boljše polovice prepozno domov. Bilo je spomladi; delo v vinogradih je utrjalo in vzbujalo žejo; kako bi torej mogel priti „zarana domov“, kot je vzdihovala Cotarica že od sončnega zahoda. Ali je to kaj slabega, če je morda po končanem delu, pregloboko pogledal v kozarec in se predaleč spustil v „debatiranje“ s svojimi sosedi? Sej vendar pijače ni moral šele plačati, temveč si jo je lansko leto pridelal z lastnimi žulji. In če je prišel prepozno domov, tudi s tem še ni konec sveta, saj je vkljub temu vstal ob petih zjutraj in odšel na polje. Zakaj pa bi moški ne smel tudi včasih pogrešiti, saj ženske neštetokrat, čeprav rade tajijo...

Prišel je lepo mirno, si sezul že na pragu čevlje, da ne bi zbudil družine, zaklenil večna vrata in stopil v kuhinjo. Nato je skromno pogledal v pečico, če je kaj večerje zanj. Nič ni godrnjal, da je že vse prestano, temveč je sedel k mizi in tiho pričel jesti. Naenkrat je zaslišal ihtenje v zakonski postelji. Kaj neki se je zgodilo v njegovi odsotnosti, pa vendar žena ni zbolela, ga je že pričelo obhajati sočutje. Stopil je k postelji in jo pobožal po laseh. Skrila se mu je pod odejo in krčevito ihtela. Zaman je bilo vse prigovarjanje in izpraševanje; odgovora ni dobil.

Vkljub temu, da je bil vinjen, je vseeno spoznal, kaj njegovo trmoglavko boli. Toda namesto, da bi bil pokazal svojega „moža“ in ženi povedal, kar bi bila morala zvedeti, je ponižno kakor polit kužek legel v posteljo in molčal. Cotarica je nato tri dni „kuhala mulo“ v veliko pomilovanje svojih sosed, ki so baje res verjele, da je njen mož pijanec, zapravljalivec in babjek. Jaz pa sem si mislila, da če bi bila namesto njenega moža, bi jo prav kmalu ozdravila na način, kot je dr. Koch, slavni zdravnik, ki je prvi odkril bacila jetike, zdravil namišljene ženske bolnike in sicer z ledeno mrzlo vodo ali s klofuto. „Mula“ bi Čotarici morda zrasla še večja, nato pa bi izginila in to za vselej.

Morda bi vam tudi ta pristojala

Krivično bi bilo zagovarjati samo ženski spol, kakor bi bilo napačno se laskati moškemu, ker oba napravita nebroj napak v življenju. Ženska si včasih domišljuje, da ona vse boljše ve, čemur pa ni tako. Včasih jo prime želja, da bi neomejeno kraljevala, čeprav morda napačno in krivično. Zopet drugič se sama sebi strašno smili, kakor bi res le na njenih ramenih slonelo vse breme in noče videti tudi moževih težav in skrbi. V takšnih trenutkih je na možu vrsta, da je on modrejši in spravi zopet vse na pravo pot, pa čeprav je morda trenutno v očeh svoje žene krut in neizprosen. Moški mora znati uveljaviti svojo avtoriteto. Kateri tega ne zmore, naj sam sebi pripiše vse spore in nedostatke v zakonu.

Kdor bi stavljal postavbe naravi, bi prej podlegel kakor pa dosegel uspeh. — Narava je ustvarila žensko in moškega, dva različna pola, ki se stalno odbijata a tudi stalno zbližujeta, ker šele oba tvorita celoto.

Moški išče v ženski vedno nekaj milega, nežnega, otroškega a obenem materinskega. Nekaj kar je odvisno od njega, kar mora ščititi v življenju. Ženska pa si skoraj vedno želi moža, ki bi jo nadkriljeval in to po zmognosti, nadarjenosti in značaju. Ženski se hoče trdne opore, ker je po naravi šibkejša; imeti hoče nekoga, ki bi jo vodil. Kjer pa žena nima te opore, tedaj morda v njej zamre vse ono dobro in lepo, kar bi se ob pravem možu še razživelo. Moški stoji sam v življenju, njemu ni treba vodnika, nasprotno vsa njegova nrava je usmerjena k cilju, da bi vodil žensko, pa čeprav si jo mora šele „ukrotiti“ ali vzgojiti po svoje. Saj moški se rad bori, ker je to njegov element in če svoj „boj“ pravilno vodi, je ob koncu ponavadi vedno zmagovalec.

Kjer pa je nasprotno, tam nastanejo nesoglasja, kajti nihče si ne more misliti srečne ljubezni in zakona, kjer bi moški bil „pod copato“. Vendar pa ženska, če je dovolj razumna in navihana tudi lahko „vodi na vrvici“; seveda ne sme mož ne opaziti, ne čutiti tega.

Žal je danes premnogo zakonov, kjer mora gospodariti „ona“, ker je mož nezmožen in to vsled posledic vojne. Tu seveda ni za pomagati in takih zakonov se moje besede ne tičejo. Kjer je tako, da mora ženska nadomestovati še moža, tam mora tudi dokazati, da zasluži ime „boljša polovica“ in da nikakor ni „manjvredno bitje“, kakor se izražajo puhloglavci o njej, ki ne poznajo življenja. Saj že itak podpira ženska „tri ogle hiše“, kakor pravijo če pa mora prevzeti še moževega, tedaj mora biti vsekakor močna duševno in telesno, da je tej nalogi kos.

Vsaka pa tega ne zmore. Poznam mlado gospo, ki je izgubila moža v vojni. Dokler je bil njen mož doma, so bili otroci lepo oblečeni in znali pozdravljati; sedaj pa je vse drugače. Tudi cvetice na vrtu ne cvetijo več tako, ker jih ne zaliva pridno, kot takrat, ko ji je še soproj dajal veselja do življenja in dela. Večkrat pa jo vidiš ob ograji govoriti s tem ali onim, a čas beži. Toda kdo bi jo obsojal? Morda so temu krive le žalostne razmere, a njena nrava je preslaba, da bi se prilagodila in kljubovala vsemu.

Mnogo je žena v zgodovini, ki so šle same po strmi poti življenja a so vendar prispele do visokih ciljev. Toda še več jih je, ki ne morejo stati same sredi življenja, ki morajo imeti oporo. In če jim to usoda odvzame, tedaj se zgodi tako, kakor pravi gorji naslov.

